

NAWIEDZAĆ (203) *vb impf*

Oba a jasne (w tym w pierwszym 2 r., w drugim 1 r. błędne znakowanie); -e- (20), -é- (11); -e-Mącz (11); -é- OpecŻywSandR, KochPs (2), KochFragJan, SarnStat (5); -e- : -é- OpecŻyw (5:1), MurzHist (4:1).

inf nawiedzać (51). *◇ praes 1 sg* nawiedzâm (16). *◇ 2 sg* nawiedzâsz (6). *◇ 3 sg* nawiedzâ (21). *◇ 1 pl* nawiedzâmy (5). *◇ 3 pl* nawiedzają (8). *◇ praet 1 sg m -m* nawiedzâł (1). *◇ 2 sg m -s* nawiedzâł (1). *◇ 3 sg m* nawiedzâł (22). *f* nawiedzała (7). *n* nawiedzało (1). *◇ 2 pl m pers* nawiedzaliście (1). *◇ 3 pl m pers* nawiedzali (18). *subst* nawiedzały (1). *◇ fut 1 sg m* będę nawiedzâł (2). *◇ 3 sg m* nawiedzać będzie (1) *GliczKsiąż*, będzie nawiedzâł (1) *RejPos*. *◇ 3 pl m pers* nawiedzać będą (2) *BibRadz, CzechRozm*, będą nawiedzać (1) *Leop*. *◇ imp 2 sg* nawiedzâj (2). *◇ 1 pl* nawiedzâjmy (1). *◇ con 1 sg m* bych nawiedzâł, nawiedzâłbych (2). *◇ 2 sg m* byś nawiedzâł (1). *◇ 3 sg m* by nawiedzâł (1). *f* by nawiedzała (1). *◇ 3 pl m pers* by nawiedzali (3). *subst* by nawiedzały (1). *◇ part praes act* nawiedzając (25).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI – XVIII w.

1. *Przybywać do kogoś lub dokądś na jakiś czas; visitare Miech, Vulg, Mącz, PolAnt, Calep, JanStat, Cn; invisere Mącz, Modrz, Calep, Cn; intervisere, visere Mącz, Calep, Cn; revisitare Mącz, Calep; revisere Mącz, Cn; aditare Mącz; introvisere JanStat; convisere, provisere, salutatum vadere a. venire Cn (171) : Viso, Idę ku widzeniu nâwiedzam/ doglâdam. Mącz 494c, 494c, 495a, c [4 r.]; Calep 555b, 559b, 921b, 1122a, b.*

nawiedzać co [miejsce] (8): Pifzâ thez w Tâłmućie/ iż Bog [...] w nocy ieżdźi ná Cherubinoch prętkich/ nâwiedzâjąc ośmdziefiât tyfiâc śwîátow ktore ftworzył. *BielKron* 463v; *Mącz* 45d, 495c; Bo nie dârmo nâwiedzâł wierz mi cudze krâye *PaprPan* X4; *SkarJedn* 98; A także máiâ bydź vpómnieni/ [...] iźby częścîey oné mieyscâ nâwiędzâli/ kędy wrzędy y doŃtoienftwâ máiâ. *SarnStat* 81; Dla tego wftâwiono ieft/ áby Szlâchtâ nigdy nie nâwiędzâłâ *Zup SarnStat* 372, 482.

nawiedzać skąd dokąd (1): tãm ftąd do ftwych wlańnych kroleŃtw ktore máiâ w Indyey nâwiedzâiâ *BielKron* 278v.

Zwroty: »nawiedzać grob(y)« [jako wyraz pamięci lub kultu przodków] [szyk zmienny] (3): Zonâ iedná mężâ ftwego/ Pogrzebźy go vmârłego. Zâwždy on grob nâwiedzâłâ *BierEz* G4v; Drugie Ńwięto máiâ [izmaelici] zaduźne, w kthore nawiedzâiâ goby [visitant sepulchra] ftwych przodkow *MiechGlab* 21; *BielKron* 58.

peryfr. »nawiedzać aoniskie zdroje« = być poetą (1): Y TãkżeŃ Ńnem zãbãwił myŃl y pioro Ńwoie/ KtoryŃ przedtym nâwiedzâł Aonifkie zdroie. Y pieŃniãmi zãłofne ćiefzyłeŃ Boginie *KolakCath* A3.

Przen (2) : LubPs G2v; ábych Ńie nãpãtrzył roľkoŃzy Iehowy/ y nâwiedzâł bych dwor iego (*marg*) álbo koŃcioł iego. (–) [ut inhabitem in domo Domini] *BudBib Ps* 26/4.

a. *Przybywać do kogoŃ, głównie z życzliwoŃci, nawiedzać [w tym: kogo (90)] (106) :* Zwierzęta go [lwa] nâwiedzâły/ Ktore go chorym mniemãły. *BierEz* K3v, K4; *OpecŻyw* 35, 166v; Iezus mily nawiędzâ w raiu oytce Ńwięte *OpecŻywSandR nlb* 5v; *PatKaz III* 113; *BielŻyw* 107; *RejFóz* P7; Chçãc go tedy zbłędu tak zãłofne^{gº} wywieŃc nawiedzali^{gº} przes oŃm dni iefli niewięcyi wŃzelakich nauk doctorowie *MurzHist* E3, E3, E3v, Iv; Ten gdy Ńie dowyedział że yednego przyyacielã [...] żonã byłã sległã/ Ńfedł wnet do nyego nãwyedzãć á wincowãć ŃŃescinyedzyoľce *GliczKsiąż* D4v; A drudzy

myę wyęc pod czás zdradnye náywedzáli/ [...] Wyfédłfy precz wílytko złe o mnye powyedáli. *LubPs* L3; poniewałz przyięgáacie Papieżowi/ iż go maćie kaźdego roku náywedzác *KrowObr* 132, 132 *marg*, *Tt3v*; *BibRadz Ps* 40/7; *BielKron* 27v, 31v, 86, 420v, 467 [2 r.]; *Mqcz* 104c; *GórnDworz* T; *HistRzym* [2], 4v; Przyiádą náywedzaiąc przyiáiołki miłe *BielSat* D2v; *RejZwierc* 72, 145, 227v; *BudBib* 4.Reg 8/29; *ModrzBaz* 70v; *KochPs* 61; Gwidoná Hrábie/ gdy go przyźedł náywedzác o nieflúzne z poddánych podátki zgromił. *SkarŻyw* 293, 29, 100, 193, 231, [237] (10); *WerGośc* 218, 253; *BielRozm* 27; *ActReg* 160, 185; Pánná Máriá Helźbietę náywedza *WujNT przedm* 33, s. 510, 511, 513, 575, *Zzzzz4v*.

nawiedzać co [pomieszczenie] (2): nieprzyfłoi áby niewiáfty komorki flug Boźych náywedzály *SkarŻyw* 310. Cf »domy náywedzác«.

nawiedzać dokąd (3): Ten to [*papież Konstantyn*] dla przyiáźni á záchowánia náywedzál Iuftyńnianá Celárzá do Konfántynopolá *BielKron* 167; áby żaden cudzey żony pod przykryćie iey nienáywedzál *BielKron* 313, 170.

W połączeniach szeregowych (7): *SeklKat* G2v; *KrowObr* 62v, 123v, 130; Ten fwymy rękómá kładł do grobu Benedyktá Papieżá/ vbogie w fzpitaloch náywedzál/ żywił/ y flúżył. *BielKron* 171v; *KuczbKat* 300; *ReszList* 158.

W charakterystycznych połączeniach: nawiedzać cesarza, jętego, kościoły [= gminy chrześcijańskie] (3), *ojce święte* (3), *papieża* (3), *piękne panie, przyjaciela, siroty i wdowy, ubogie, wierne, więźnie; nawiedzać komorki, pod przykrycie [czyje]; nawiedzać często, zdradnie*.

Zwroty: »domy náywedzác« (1): Święći Boży w domy ktore náywedzaią wnořą dáry Boże. *SkarKaz* 579a *marg*.

»niemocne, chore (ludzie) náywedzác« [*szyk zmienny*] (5:3): *SeklKat* G2v; *KrowObr* 62v, 123v, 130; á iżby się z pilnořcią w tych fprawách obieráli/ ktore w łobie zamykáią poboźnořć: vbogim y niedořtátnim iáłmuźnę dawaiąc/ chore ludźie náywedzaiąc/ fmetne y żáłołne poboźnie ćiefzác. *KuczbKat* 300; *WujJudConf* 199v; *ReszList* 158; *ActReg* 132.

»nawiedzać sąsiady« (1): Częłty gořć á niewdźięczny náywedza fąřiády *KlonWor* 33.

»nawiedzać w ucisku, w przygodzie, w udręczeniu, przygodą [*czyjđ*]« (3:1:1:1): gdy fie ktory fnich trefi trefunkiem rzkomo náywedzaiąc przigodę moię [...] á odřfedłfy odemnie przed fie będzie omnie zwykłem ięzykiem fwem fłczebiotał. *RejPs* 62; *KrowObr* 62v; *KuczbKat* 300; *RejZwierc* 151; *RejPosWstaw* [143⁴]; Nabożeńftwo czyřte y niepokaláne v Bogá y Oycá to iefł/ Náywedzác řieroty y wdowy w wćifku ich [*visitare ... in tribulatione eorum*] *WujNT Iac* 1/27.

Szereg: »nawiedzać i (a, albo) cieszyć« (4): *MurzHist* D3v; *KrowObr* 62v; ktora częłto onego iętego náywedzála y ćiefzýła. *HistRzym* 4v; *RejPos* 46. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.*]

W przen (2) : *SkarŻyw* 528; kiedyřćie W.M/ obádwa przez Iędrzeiów/ przed dwiemá láty iádác/ zbieglé przed powietrzem Mufas liché moie/ z Miłořćiwéy łálki fwéy náywiádźác raczyli *KochFragJan* 3.

Żart. [co] (1): A kiedy fie náuczy [*złodziej*] náywedzác obory/ Y ze pfy fie iuź ozna: dybie do komory. *KlonWor* 35.

Przen (7) : Przetoz to mowi Pan Bog Iíraelfki/ do páftherzow ktorzy páfą lud moy/ wyście rofproffyli trzodę moię/ y wyrzuciliście ie/ á nienawiedzaliście ich *Leop Ier* 23/2; *RejPos* 261v.

nawiedzać dokąd (1): O wielko ífczeńny on dóm [Józefa i Maryi]/ w który^m tako czeládz fwięta przebywała. Nawiedzáy tamo częłto rozmyflaiątz/ a s nimi fie poznawaiątz *OpecŻyw* 35v.

Szereg: »nawiedzać i pozdrawiać« (1): Na pamiątkę tego ij ty máfs nawiedzatz ij pozdrawiatz iey fwięta miloftz [*Maryję*] *OpecŻyw* 25.

a) *O mistycznym kontakcie Boga z wiernymi* (3) : Pánie Kryfte miły páfterzu nalepfzy/ Smiłuy fię nad námi tu zgromádzonemi [...]. Wfpomniź ná fwe śluby, cóś rzekł przez Proroki/ Iź nas chcefz nąwiedzác/ á fam fwe owce páśc *ArtKanc* K14v.

W połączeniu szeregowym (1): A nie baczyfz nic iż, Pan twoy nąwiedza cie/ vpomina cie/ á kołącze práwie we drzwi twoie fwiętymi fłowy fwemi. *RejPos* 196.

Szereg: »nawiedzać i pocieszać« (1): iż do tákiego fercá [*Bog*] obiecuię fam sfthępowác á ie nąwiedzác y pocieszác połpołu s Synem fwoim y s tymże Duchem s. *RejPos* 180v.

α. *Za pośrednictwem posłów lub listów* (16) : *LibLeg* 10/150, 152; Bo mi mátká vmárłá/ oni powiedzieli/ Kfiążęciu/ on go potym wnet nąwiedzác pośláł/ Vpomináiąc s ímutku/ áby fie nie trofkał. *RejFig* Dd7v; Pośláł też był Iwan Kniáz wielki Moskiewki fwe połty przez kroleństwo Duńkie/ nąwiedzáiąc Cefárzá Máxymilianá *BielKron* 435v, 100v, 312v.

Zwroty: »posły, przez posła nawiedzać« (1:1): Słowiánie [...] krolowi Gockiemu dziękowáli/ że ie częłtho fwymi połty nąwiedzál/ y námawiał woiowác Cefárzá Iuftynianá *BielKron* 338v, 453.

»zdrowie [czyje] nawiedzać« = *pozdrawiać; salutare PolAnt* [w tymi przez co (2)] [szyk zmienny] (8): przyaczielowy naschemv Krolowy polskiemv knam wyernemv Sigmvntowy przes then nasz lyfth sdrowie wálche przyacziela náfczego nawiedzami *LibLeg* 10/66v, 8/160v, 10/65, 90v, 11/18, 87; *BibRadz* 2.Reg 8/10; Był tám Iakob przez noc dla boiázni brátá Ezau/ pośláł k niemu połty nąwiedzáiąc zdrowie iego *BielKron* 15v.

b. *Przybywać, aby sprawdzić, skontrolować [kogo]* (4) : żadnego wrzędu namnieyfzego Bifkupowi należącego/ nieopuścił. fam Plebany wielkie nawiedzál: kłáfztorow pánieńfkich obecnie dogłądał *SkarŻyw* 412; Práwá Podkomorzégo. TEŻ vftáwiamy: iż gdy Podkomorzy Zupniká nąwiedza [*introvisat JanStat* 44] w Zupách/ tedy Zupnik względem iego wrzędu będzie mu powinien dác poftaw fukná Máchelkíégo *SarnStat* 378.

Szereg: »nie nawiedzać ani listow ślác« (1): ífz przez piętfet lat nas [*papieże*] nie nąwiedzali/ áni líftow do nas fłáli. *SkarJedn* 310.

α. *Za pośrednictwem listów* (1) : których [urzędników] líftámi náfzými obiecuiemy nąwiedzác [*avisandi nostris literis JanStat* 300]/ áby wrzędóm fwoim dofyc czynili *SarnStat* 81.

c. *Przybywać, aby złożyć hold miejscom lub osobom świętym pielgrzymować; colere Mącz* [w tym: kogo (7), co (23)] (34) : *OpecŻyw* 37v, 176; *PatKaz* III 142v; Trzeciegonałtego dnia nąwiedzáli go Krolowie s Saby z dáry fwemi *BielKron* 138, 144, 344v, 439; *Mącz* 35lc; *HistRzym* 53; poftánowiłem íobie iey [*Maryi*] gwoli/ co dzień obraz iey/ ktorymi fię wtym mieście napiękniefzy zda/ nąwiedzác *SkarŻyw* 460, 353, 355, 472.

nawiedzać gdzie a. dokąd (2): Gdzież [grób św. Klemensa] też ludzie na każdy rok zwykli byli nawiedzać [aggredebantur] bezpiecznie *MiechGlab* 27; *SkarKaz* 41b.

W połączeniach szeregowych (5): *Leop Ier* 3/16; *BibRadz Ier* 3/16; *CzechRozm* 79v; A tak częŝto ie [męczeniów] nawiedzamy/ groby ich przybieramy/ wielką wiarą kości fię ich dotykamy *SkarŻyw* 131; *KlonWor* 53.

W charakterystycznych połączeniach: nawiedzać ciała, Jezusa, miejsce (2), *obraz* (2), *rzeczy święte; często (a gęsto) nawiedzać* (2), *z dary, na każdy dzień (rok)* (3), *pokornie, ustawicznie; jachać (jeździć, przyjechać) nawiedzać* (3), *obiecować, wynieść, zwykł być* (2); *iść nawiedzając*.

Zwroty: »nawiedzać grob(y)« [szyk zmienny] (9): *BielKron* 175v [2 r.], 298v, 363v; Y przjżli do Rzy^{mu}/ aby grobj y Apoŝtołow y innjch pobitjch męczennikow nawiedzali *SkarŻyw* 62, 92, 355; *ReszList* 161; *KlonWor* 53.

»miedze apostołskie nawiedzać« = *odwiedzać groby apostołów Piotra i Pawła* (1): Náoftátku wteyże przyfiędze obiecucie miedze Apoŝtołŝkie nawiedzác *KrowObr* 131v.

»miejsca święte nawiedzać« [szyk zmienny] (4): *PatKaz III* 151v; Brygida Kxięźná s Swecka wdowá przyiechála, do Rzymá/ y wftáwiznie mieyŝcá fwięte nawiedzála *KrowObr* 136v; *BielKron* 384v; *SkarKaz* 41a.

α. Za pośrednictwem posłów [przez kogo] (1) :

Zwrot: »miejsca apostołskie nawiedzać« = *odwiedzać groby apostołów Piotra i Pawła* (1): Mieyŝcá Apoŝtholŝkie káźdego roku/ álbo fam przes fię/ álbo przes pewnego poŝlá/ będę nawiedzał *KrowObr* 127v.

2. O Bogu: interweniować w życie ludzi i losy świata; visitare Vulg, PolAnt [w tym: kogo, co (świat, ziemię egipską) (30)] (32) :

a. Doświadczając, karać; percutere Vulg (24) : *BibRadz* 4.Esdr 9/2; *BudBib* 4.Esdr 9/2; Wfzákóž/ iž to wiem Pánie/ kogo ty miłuielz/ Rozlicznie nawiedzaiąc/ iák w ogniu probuielz *GrabowSet* C2, E4, *PowodPr* 6.

nawiedzać co czyje w kim [= kogo za co czyje] (1): Ia Pan ktory nawiedzam ábo kárze/ złość oycow w fyniech do trzećiego y czwarte⁸⁰ pokolenia *CzechRozm* 149.

nawiedzać za co (2): *KochPs* 56; A więc zá to nie mam ia nawiedzác/ mowi Pan: ábo nád takim narodem niema fię zemŝcić duŝzá moia? *PowodPr* 66.

nawiedzać co czyje przez kogo (1): Bo tho/ powiáda/ ieft woley Božey fię ŝprzećiwiác/ poniewáž Pan Bog przez nie [*Turków*] grzechy náŝe nawiedzác y kárác chce. *WujJud* 214v.

nawiedzać czym (10): *GliczKsiqž* C4v, D7v; *KrowObr* 53; *Leop Num* 16/29; *BudBib* c3, *Iudith* 5/10; *SkarŻyw* 347; *GrabowSet* B2; Iž tedy Pan Bog ten lud ŝwoy ták vracžony plágami nawiedza *PowodPr* 16, 27.

nawiedzać w czym [= czym] (1): tedy ia w mieczu/ y w głódzie/ y w morowym powietrzu będę nawiedzał táki wŝytek lud/ áž ich wygládzę w ręku iego. *PowodPr* 14.

W charakterystycznych połączeniach: nawiedzać człeka, dobrych, lud(zi) (2), *niewinnych, ziemię eiptską; nawiedzać grzech, złość; chorobami nawiedzać* (2), *w głódzie, krzyżami, w mieczu,*

niebezpiecznościami, niemocami, niepłodem, plagami (3), przygodami, rozlicznie, smutki, szkodami, za złości.

Fraza: »(Pan) Bog, Pan nawiedza« (10:1): GliczKsiqż C4v, D7v; A kiedy zafię widzą/ iż tu Pán Bog kogo trefkce nãwiedza ímutki y ílkodami/ tedy mówią/ toć fię Pan Bog ná tego tżłowieká gniewa KrowObr 53; BibRadz I 273v; WujJud 214v; BudBib c3, Iudith 5/10; SkarŻyw 347; GrabowSet K4; PowodPr 16, 27.

*Szeregi: »nawiedzać a (i) doświadczać« = *visitare, probare* PolAnt (3): BudBib Iob 7/18; Ale ífz Bog nãwiedza íwe/ y doświadcza ich przygodami rozmáitemi/ nigdy z krzyzá ten święty y doległóści nie wyprzągł SkarŻyw 347; LatHar 240.*

»nawiedzać i (abo) karać« (3): WujJud 214v; CzechRozm 149; Wyznawam íwoie złości: íłufznie mię/ mój pánie/ Náwiédzác raczyfz/ y karać zá nie. KochPs 56.

»nawiedzać abo się zemścić« (1): PowodPr 66 cf nawiedzać za co.

b. *Troszczyć się, otaczać łaską; litować się; nagradzać (8) : Leop Hebr 2/6; BibRadz Iob 34/13; RejZwierc 124; Pánie/ co íeft człowiek? co zá godność íego? Abyś go nãwiedzał/ zaż doftoien tego? GrabowSet B3; WujNT Herb 2/6.*

nawiedzać czym (3): ROzmaytemi pociechami zwykleś ty nawiedzac wierne íwoie nafz miły panie RejPs 194. Cf Zwrot.

nawiedzać w czym [= czym] (1): iż Pan Bog częftokroć łáfką íwoią w dárzech rozmaitych/ narod ich nãwiedzác ráczył BielKron 35v.

W charakterystycznych połączeniach: narod nawiedzać, rodzaj ludzki, wierne, ziemię; pociechami nawiedzać, w darzech.

Fraza: »Pan Bog nawiedza« (1): BielKron 35v cf nawiedzać w czym.

Zwrot: »łaską nawiedzać« (2): y z przodku wnet nyezányechał Bog z nye wymownego miłofyerdzýa íwego rodzaj ludzki vpádły łáfką íwą íwyętą nãwyedzác KromRozm III B3v; BielKron 35v.

Synonimy: 1. przybywać, przychadzać, przychodzić; 2.a. karać.

Formacje współrdzenne cf NAWIEDZIĆ.

Cf NAWIEDZAJĄCY, NAWIEDZAN, NAWIEDZANIE